

ประวัติความเป็นมาของสนธิสัญญาเบอร์นี้อยู่ในสมัยรัชกาลที่ 3

อิติพงศ์ มีทอง¹ ตระการ บัวผัน² วุฒิพันธ์ สีบดา² และสิทธิโชค ชูแก้ว²

¹อาจารย์สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

²นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

* pices_aphrodite@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะการทำสนธิสัญญาเบอร์นี้อยู่ระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยศึกษาประวัติความเป็นมา เหตุการณ์ ปัจจัยต่างๆ ที่นำมาสู่การตัดสินใจทำสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษในครั้งนี้ รวมไปถึงผลกระทบ หรือการเปลี่ยนแปลงที่ตามมา ภายหลังจากทำสนธิสัญญาดังกล่าว ผลจากการศึกษาพบว่า การที่อังกฤษมีความต้องการที่จะเข้ามาทำสนธิสัญญากับไทยนั้น มีสาเหตุสำคัญมาจากปัญหาทางด้านการเมือง และเศรษฐกิจในเรื่องของการกำหนดอิทธิพลในหัวเมืองมลายู และการค้าผ่านระบบ พระคลังสินค้า ซึ่งภายหลังจากการทำสนธิสัญญาดังกล่าวแล้วสถานการณ์ความตึงเครียดระหว่างไทยกับอังกฤษจึงค่อยๆผ่อนคลายลง จนกระทั่งไทยได้ทำการละเมิดสนธิสัญญาเบอร์นี้อย่างได้ทำไว้กับอังกฤษ และนำไปสู่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในเวลาต่อมา

คำสำคัญ : สนธิสัญญาเบอร์นี้อยู่, รัชกาลที่ 3, พระคลังสินค้า

The history of the Burney Treaty during the reign of King Rama III

Dhitiphong Meethong¹, Trakan Buapan², Wutthiphon Suebda², and Sittichok Chookeaw²

¹Social Studies Teacher, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

²Students in social studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

* pices_aprodite@hotmail.com

Abstract

This academic paper focuses on the relationship between Thailand politics and economy during the early Rattanakosin period. Especially the Burney Treaty between Thailand and England during the reign of King Rama 3. By studying the history, events, and various factors that led to the decision to make this treaty between Thailand and England. Including the consequences or changes that follow after making the treaty. The results of the study showed that The fact that England needs to enter into a treaty with Thailand is due to political and economic problems. Regarding the determination of influence in the Malay districts and trade through the treasury system. After the said treaty, the stress situation between Thailand and England gradually relaxed. Until Thailand violated the Burney Treaty with England, which led to the subsequent Browning Treaty.

Keywords: Treaty of Burney, Rama 3, Treasury

1. บทนำ

สนธิสัญญาเบอร์นี ที่ไทยตกลงลงนามกับประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2369 นับเป็นสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์ฉบับแรกที่ไทยทำกับประเทศตะวันตกในสมัยรัตนโกสินทร์ อาจกล่าวได้ว่าสนธิสัญญานี้มีนัยสำคัญในการปูทางให้ชาติตะวันตกเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายกับประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ดูเหมือนว่าไทยจะปิดประเทศไม่เปิดรับชาวตะวันตกมาตั้งแต่ครั้งการโค่นอำนาจของฝรั่งเศสในรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชาแห่งกรุงศรีอยุธยา อันที่จริงร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี เป็นทูตอังกฤษคนที่สองที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในสมัยรัตนโกสินทร์ ภายหลังจากที่จอห์น ครอว์ฟอร์ด ทูตอังกฤษคนแรกซึ่งเดินทางเข้ามาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2365 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จในการเจรจา โดยการทาสสนธิสัญญาเบอร์นีดังกล่าวในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายต่อประเทศไทย ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และนับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่นำไปสู่การทาสสนธิสัญญาที่ไม่ชอบธรรมในสมัยรัชกาลที่ 4

2. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยรัตนโกสินทร์

อังกฤษเริ่มเข้ามาติดต่อกับไทยเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 1 ในกรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาหลาย เนื่องจากเจ้าเมืองไทรบุรีซึ่งขณะนั้นเป็นเมืองขึ้นของไทยพยายามที่จะให้อังกฤษเข้ามาซื้อสิทธิพลในคาบสมุทรมลายูเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับไทย โดยการเสนอเงื่อนไขให้อังกฤษเช่าเกาะปีนังของไทรบุรี ซึ่งอังกฤษก็ยอมรับข้อเสนอดังกล่าวไว้ แต่หลีกเลี่ยงที่จะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับไทรบุรี (สายจิตต์ เหมินทร์ 2507 : 45) ครั้นถึงในสมัยรัชกาลที่ 2 อังกฤษเริ่มที่จะติดต่อกับไทยอย่างจริงจัง ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลทางการเมืองและการค้าคือ

2.1 ทางด้านการเมือง เนื่องจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในคาบสมุทรมลายู ในขณะที่อังกฤษดำเนินวิโศบายขยายอิทธิพลเข้ามาในคาบสมุทรมลายูโดยขอเช่าเกาะปีนังจากไทรบุรี (พ.ศ. 2326) และมณฑลเวลลิสลีย์(พ.ศ. 2343) ไทยก็ดำเนินนโยบายเพื่ออิทธิพลเข้าไปในดินแดนมลายู โดยสามารถยึดครองกลันตัน ตรังกานู และไทรบุรีมาเป็นเมืองขึ้นของไทยได้สำเร็จ

นอกจากนี้ ยังพยายามอ้างสิทธิเหนือเปร์คซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของไทรบุรีด้วย (เวลา 2530 : 110) ในสมัยรัชกาลที่ 2 รัฐบาลไทยได้บีบบังคับให้เจ้าเมืองไทรบุรีไปตีเปร์คซึ่งอยู่ในอาณาของสลังงอร์มาเป็นเมืองขึ้นของไทยได้สำเร็จ แต่หัวเมืองมลายูเหล่านี้พยายามแยกตัวเป็นอิสระมาโดยตลอด ทำให้รัฐบาลไทยต้องส่งกำลังปราบกบฏที่เกิดขึ้นหลายครั้ง การดำเนินวิเทโศบายของรัฐบาลไทยในหัวเมืองมลายูนี้ เป็นสิ่งที่ข้าราชการและพ่อค้าที่ป็นังและสิงคโปร์ไม่พอใจอย่างยิ่ง ด้วยเกรงว่ารัฐบาลไทยจะแผ่อานาจตกลงไปทางใต้ อันอาจจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์ทางการค้าของพวกตนได้ แต่รัฐบาลอังกฤษไม่มีนโยบายที่จะยุ่งเกี่ยวกับสงครามในภูมิภาคนี้มาแต่ต้น (สายจิตต์ เหมินท์ 2507 : 41) จึงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในกรณีของไทยส่งกำลังปราบปรามหัวเมืองมลายูเหล่านี้ แต่กลุ่มพ่อค้าและข้าราชการที่ป็นังยังคงพยายามกระตุ้นให้รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียเห็นความสำคัญและช่วยเหลือกรณีไทยยึดครองเมืองไทรบุรีทำให้เจ้าเมืองต้องหนีไปอยู่ที่ป็นัง ด้วยการส่งคณะทูตเข้ามาเจรจากับรัฐบาลไทย ขอให้เจ้าเมืองไทรบุรีกลับไปครองเมืองดั้งเดิมเพื่อประโยชน์ทางการค้าของพวกตน เนื่องจากป็นังไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอต้องอาศัยจากเมืองไทรบุรี (ครอว์ฟอร์ด 2515: 40) ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้รัฐบาลไทยรับรองสิทธิของอังกฤษเหนือเกาะป็นัง เพื่อเป็นหลักประกันได้ว่าอังกฤษจะไม่ถูกตัดเสบียงอาหารในกรณีไทยยึดครองไทรบุรี นอกจากนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการแผ่ขยายอิทธิพลของไทยลงไปดินแดนมลายู อันอาจกระทบกระเทือนผลประโยชน์ทางการค้าของพ่อค้าและ ข้าราชการอังกฤษในดินแดนเหล่านี้ ควรจะมีการเจรจาก หนดเขตอิทธิพลที่แน่นอนในหัวเมืองมลายู

2.2 ทางด้านการค้า นับตั้งแต่อังกฤษได้สถาปนาสิงคโปร์เป็นศูนย์กลางการค้าแทนเกาะป็นังในปี พ.ศ. 2352 การค้าของป็นังในคาบสมุทรมลายูเริ่มเสื่อมลง พวกพ่อค้าและข้าราชการที่เกาะป็นังจึงพยายามแสวงหาช่องทางการค้าใหม่ๆ ในกรณีนี้ ประเทศไทยเป็นแหล่งการค้าแห่งหนึ่งที่พ่อค้าและข้าราชการเหล่านี้ให้ความสนใจ ทั้งนี้เพราะการค้าของป็นังกับเมืองท่าต่าง ๆ ของไทยกำลังเจริญรุ่งเรือง และพ่อค้าที่ป็นังเชื่อว่าจะสามารถขยายตลาดในไทยด้วยการนำสินค้าสำเร็จรูปจากอินเดียมาขายในไทย ขณะเดียวกันก็จะซื้อสินค้าต่าง ๆ เช่น น้ำตาล พริกไทย ไม้สัก ฯลฯ กลับไปขายในเอเชียด้วย (ครอว์ฟอร์ด 2515 : 3-4) แต่เนื่องจากสภาพสังคมไทยทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม มีสภาพที่แตกต่างและเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อค้าขายของอังกฤษเป็นอย่างมาก ดังนั้น รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียจึงได้มีการส่งคณะทูตของ นายจอห์น ครอว์ฟอร์ด (John Crawford) เข้ามาเจรจาเพื่อขอแก้ไขระเบียบประเพณีการค้าบางประการ และให้ไทยยอมรับสิทธิทางการเมืองของอังกฤษเหนือเกาะป็นัง แต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากเหตุผลหลายประการ แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่ออังกฤษเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง ไทยจ ำต้องยอมรับสนธิสัญญา ฉบับนั้น โดยมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องหลายประการ

3. การปรับตัวทางการค้ากับต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2367-2394 : สนธิสัญญาเบอร์นี

3.1 สาเหตุของการปรับตัว

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับอังกฤษ ทั้งในเรื่องการเมือง และเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 2 ยังคงยืดเยื้อและดำรงอยู่จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 3 อังกฤษได้ส่งร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี เข้ามาเจรจาเพื่อยุติข้อขัดแย้ง และเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการเมืองและการค้าระหว่างกัน โดยมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

ประการแรก นโยบายของอังกฤษในการขยายอิทธิพลทางการค้า และการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะกรณีของคาบสมุทรมลายู และไทยพยายามหลีกเลี่ยงการใช้กำลังความรุนแรงตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้น (สายจิตต์ เหมินท์ 2507 : 17)

จากกรณีดังกล่าว แสดงถึงการ ดาเนินนโยบายดังกล่าวของอังกฤษ กล่าวคือ ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นช่วงเวลาที่ อังกฤษมีอิทธิพลในคาบสมุทรมลายูแต่เพียงชาติเดียว เนื่องจากในปี พ.ศ. 2367 ฮอลันดาซึ่งเคยมีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ตกลงยกมะละกา และมอสิลติในการแสวงประโยชน์ในดินแดนบริเวณนี้แก่อังกฤษ ทำให้อังกฤษดำเนินนโยบายขยายอิทธิพลในคาบสมุทรมลายูได้สะดวกยิ่งขึ้น และเข้ามาเกี่ยวข้องกับดินแดนในปกครองของไทยด้วย ต่อมา เมื่อป็นังให้การสนับสนุนสลังงอร์ช่วยเหลือเปร์คขับไล่เจ้าหน้าที่ไทย และตัดความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยได้สำเร็จ รัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้พยายามช่วงชิงเปร์คให้กลับมาอยู่ในอาณาของของไทยอีกครั้ง ด้วยการขยายอาณาเข้าไปในเปร์คและ สลังงอร์ ในปี พ.ศ. 2367 แต่ไม่สำเร็จเพราะอังกฤษขัดขวางการ ดาเนินวิเทโศบายของรัฐบาลไทย เนื่องจากเปร์คและสลังงอร์มีความสำคัญต่ออังกฤษในฐานะจุดยุทธศาสตร์ที่ส ำคัญระหว่างอาณานิคมป็นังกับมะละกาของอังกฤษ

ต่อสภาพความขัดแย้งนี้เองทำให้รัฐบาลไทยได้เรียกร้องอังกฤษให้เป็นกรณีพิพาท โดยตั้งเดือนป็นมมีให้เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของไทย ในสัปดาห์อังกฤษที่อินเดียจึงส่งนายเฮนรี เบอร์นีเข้ามาเพื่อเจรจาปัญหานี้ ในปี พ.ศ. 2369

ประการที่สอง ในปี พ.ศ. 2367 เมื่ออังกฤษได้ประกาศสงครามครั้งแรกกับพม่า (พ.ศ. 2367-2369) อังกฤษต้องการให้ไทยช่วยรบ แต่ปรากฏว่ารัฐบาลไทยกลับส่งเจ้าพระยามหาโยธายกทัพไปเมาะตะมะ และกวาดต้อนครอบครัวเมืองเมาะตะมะกลับกรุงเทพฯ อังกฤษจึงเริ่มไม่พอใจเพราะถือว่าดินแดนบริเวณนี้จะเป็นของตนภายหลังจากชนะพม่าแล้ว (เบอร์นี เล่ม 1 2514 : 9)

ประการที่สาม เนื่องจากระบบการค้าของไทยเป็นการผูกขาดของรัฐโดยผ่านหน่วยงานพระคลังสินค้าเป็นอุปสรรคที่รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียพยายามขอแก้ไขมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เนื่องจากระบบนี้กำหนดเงื่อนไขเรื่อง

- สิทธิเลือกซื้อก่อน

ข้าราชการคลังสินค้าและกรมท่ามีสิทธิเลือกซื้อสินค้าก่อน ข้าราชการเหล่านี้จะกำหนดราคาสินค้าต่ำมาก ถ้าพ่อค้าอังกฤษไม่ยอมตกลงก็จะถ่วงเวลาออกไปเพื่อบีบบังคับให้จ่ายสินค้าตามราคาที่ข้าราชการเหล่านี้กำหนด ถ้าไม่ยอมพ่อค้าอังกฤษจะต้องนำสินค้าเหล่านั้นกลับไป (ครอว์ฟอร์ด 2515: 142-143)

- มาตรการด้านการคลัง

การเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ของพระคลังสินค้านั้นแตกต่างจากอังกฤษมาก แต่ปัญหาไม่ใช่เพราะอัตราภาษีสูงเกิน แต่เป็นเพราะขาดมาตรฐานในการเก็บภาษีที่แน่นอน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่ประกาศพิกัดอัตราอย่างเปิดเผย และเรียกเก็บภาษีได้ตามใจชอบ

3.2 กระบวนการปรับตัวของไทยต่อข้อเสนอของอังกฤษ

จุดมุ่งหมายของคณะทูตที่นำโดยร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี แสดงออกอย่างเด่นชัดในเฮนรีเปเปอร์ ซึ่งได้บันทึกเอาไว้ก่อนที่จะเข้ามาติดต่อกับไทย ดังข้อความที่ว่า “เพื่อหาเพื่อนที่แจ่มชัด และถาวรสำหรับพ่อค้าชาวอังกฤษที่จะได้เผชิญกับการกลั่นแกล้งน้อยที่สุด และให้พระมหากษัตริย์มีรายได้สูงที่สุด เพื่อล่อพระทัยพระองค์ให้คุ้มครองพ่อค้าชาวต่างประเทศ หนทางแก้ไขที่ดีที่สุดสำหรับอังกฤษคือ การจัดรูปแบบการเสียภาษีอากรที่รวบรัด อย่างเช่นที่คนจีนใช้ปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้ภาษีลดลง ตลอดจนเป็นการหลีกเลี่ยงการตรวจสอบการลักเล็กขโมยน้อยของเจ้าหน้าที่พื้นเมืองโดยสิ้นเชิง” (อัมมาร์ สยามวาลา 2527: 153) เบอร์นีได้เสนอร่างสัญญาไมตรีและการพาณิชย์ต่อรัฐบาลไทยในเดือนเมษายน และพฤษภาคม

ร้อยเอกเฮนรี เบอร์นีได้เสนอร่างสัญญาไมตรีและการพาณิชย์ต่อไทย ในเดือนเมษายน และพฤษภาคม พ.ศ. 2369 มีสาระที่สคัญดังนี้คือ (เบอร์นี 2 2516: 12-13)

ข้อ 1-5 มุ่งสถาปนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองประเทศ

ข้อ 6 เป็นเรื่องสิทธิสภาพทางการศาล ในสนธิสัญญานี้ ไทยยังไม่เสียสิทธิสภาพทางการศาล

ข้อ 7-12 อังกฤษขอให้ไทยคุ้มครองการค้าในหัวเมืองต่างๆ ของไทย

ข้อ 13-14 เรื่องเมืองไทรบุรีและหัวเมืองมลายู อังกฤษพยายามเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของไทยในมณฑลไทรบุรีและหัวเมืองต่างๆของไทย

พร้อมกับร่างสนธิสัญญานี้ ร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี ได้เปิดการเจรจาเพื่อให้ฝ่ายไทยยอมรับภาคผนวกของสนธิสัญญานี้ คือให้ยอมรับร่างสนธิสัญญาพิกัดสินค้า ซึ่งอังกฤษได้สอดแทรกเข้ามาเพื่อให้ไทยยกเลิกระบบการค้าผูกขาดของไทย โดยให้ยกเลิกกฎระเบียบบางประการที่จำกัดการค้าของอังกฤษ เช่นฝ่ายไทยต้องกำหนดนโยบายเกี่ยวกับระบบภาษี-การคลังโดยกำหนดภาษีปากเรือ และค่าธรรมเนียมการค้าอื่นๆ ให้แน่ชัด ให้เสรีภาพแก่พ่อค้าอังกฤษในการติดต่อค้าขายกับเอกชนไทย โดยไม่ต้องผ่านพระคลังสินค้า เป็นต้น พร้อมทั้งก็ได้แนบรายการสินค้าที่จะติดต่อซื้อ-ขายกันโดยเสรี และสินค้าต้องห้ามบางชนิด

ในการดำเนินการทางการทูตนั้น ร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี ได้เข้ามาเปิดการเจรจาอยู่เป็นเวลานานประมาณ 6-7 เดือน ในระยะแรก ฝ่ายอังกฤษได้พยายามเจรจาให้ไทยคืนเชลยชาวมอญที่ไทยกวาดต้อนมาจากชายแดนพม่าเป็นสำคัญ (เบอร์นี เล่ม 1 2518 : 15) แต่ฝ่ายไทยไม่ยอมเปิดการเจรจาอย่างเป็นทางการกับฝ่ายอังกฤษ พร้อมทั้งไม่ยอมรับเงื่อนไขของอังกฤษในเรื่องที่จะให้ไทยคืนเชลยที่กวาดต้อนมา

ในช่วงที่การเจรจายังคงดำเนินไปอยู่นั้น สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ก็ได้แปรเปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคืออังกฤษ ได้ชัยชนะในสงครามครั้งที่หนึ่งกับพม่า (พ.ศ. 2367-2369) ทำให้ฝ่ายไทยต้องหันมาพิจารณาข้อเสนอ

ของฝ่ายอังกฤษอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก ทั้งนี้เนื่องจากชนชั้นนำของไทยเริ่ม ตระหนักถึงศักยภาพทางการเมือง-การทหารของ อังกฤษที่สามารถรบชนะพม่า ซึ่งเป็นศัตรูที่สำคัญที่สุดของไทยได้ด้วยเหตุนี้บรรดาเจ้านายและขุนนางคนสำคัญของไทยจึงได้นำ ความขึ้นกราบทูลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "อังกฤษมาหาทาสัญญาถึง 2 ครั้งแล้ว ถ้าไม่รับทาหนังสือด้วยแล้วก็เห็น จะไม่ได้เป็นไมตรีกัน ทูตกลับไปแล้วก็จะหาเหตุผลต่างๆ ด้วยเขตแดนอังกฤษติดต่อกันใกล้เคียงมาทั้งทางทะเล และทางบกแล้ว" (เจ้าพระยาพิพากรวงศ์ 2504: 31)

ในขณะเดียวกัน ก่อนที่การเจรจาทางการทูตจะเป็นผลสำเร็จ ฝ่ายไทยก็ได้รับทยอยส่งคืนเชลยชาวอมฤที่ไทยกวาดต้อน มาไปยังภูมิลานาเดิม จากนั้นฝ่ายไทยก็ได้เปิดการเจรจากับฝ่ายอังกฤษอย่างทางการ โดยนาเงินไซต่างๆ เกี่ยวกับหัวเมืองมลายู และการค้าขึ้นมาพิจารณา (เบอร์นีย์ 2 2516: 14-15) ในเรื่องหัวเมืองมลายูนั้นอังกฤษต้องการให้มีการแบ่งเขตอิทธิพลที่แน่นอน ระหว่างไทยกับอังกฤษ สำหรับเรื่องระบบการค้าต่างประเทศของไทยนั้น ฝ่ายอังกฤษต้องการให้ยกเลิกระเบียบปฏิบัติที่เป็น อุปสรรคต่อการค้าของอังกฤษ อันได้แก่ ปัญหาการผูกขาดการค้าซื้อสินค้าต่างประเทศ โดยแต่เดิมนั้นข้าราชการพระคลังสินค้าและ กรมท่ามีสิทธิเลือกซื้อ และกำหนดราคาสินค้า ซึ่งโดยมากจะหนดราคาต่ำมาก ถ้าพ่อค้าอังกฤษไม่ยอมตกลงก็จะถ่วงเวลาออกไป เพื่อบีบบังคับอังกฤษให้จำใจขายสินค้าตามราคาที่ข้าราชการเหล่านี้กำหนด ถ้าไม่ยอมพ่อค้าอังกฤษก็ต้องยอมมาสินค้ากลับไป อีกประการหนึ่งเกี่ยวกับมาตรการด้านการคลัง โดยแต่เดิมนั้นการเก็บภาษีค่าธรรมเนียมต่างๆ ของพระคลังสินค้าไม่มีมาตรฐาน ที่แน่นอน เจ้าหน้าที่ไม่ประกาศพิกัดอัตราภาษีอย่างเปิดเผย และสามารถเรียกเก็บได้ตามใจชอบ

เงื่อนไซในร่างสนธิสัญญาทั้งหมดนี้ ในที่สุดฝ่ายไทยได้ยอมรับ และตกลงลงนามใน "หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ประเทศอังกฤษและประเทศสยาม คริสตศักราช 1826" หรือ "สนธิสัญญาเบอร์นีย์" กับอังกฤษเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2369

4. ผลกระทบของสนธิสัญญาเบอร์นีย์ต่อไทย

สนธิสัญญาเบอร์นีย์เป็นสนธิสัญญาฉบับแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ไทยทำกับประเทศตะวันตก สนธิสัญญานี้มีลักษณะ แตกต่างไปจากที่ไทยเคยทำกับประเทศตะวันตกในสมัยอยุธยา ซึ่งเป็นในลักษณะของหนังสืออนุญาตที่ไทยให้แก่ประเทศตะวันตก แก่เนียงฝ่ายเดียว มาเป็นสนธิสัญญาที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ และมีผลผูกพันทั้งสองฝ่าย ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รูปแบบใหม่นี้ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อไทย ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

4.1 ทางด้านการเมือง

การก หนดเขตอิทธิพลที่แน่นอนในหัวเมืองมลายูของประเทศทั้งสอง ทำให้รัฐบาลไทยต้องยอมรับรองสิทธิของอังกฤษใน หัวเมืองมลายู ที่อังกฤษครอบครองอยู่ขณะนั้นคือ ปีนัง เวลเลสลีย์ อันเป็นหลักประกันว่า หัวเมืองทั้งสองนี้จะไม่ถูกตัดเสียดียง อาหารจากไทรบุรี ฝ่ายอังกฤษก็ต้องยอมรับอาณาเขตของไทยใน ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และจะไม่เข้าไปแทรกแซงด้วย นอกจากนี้ รัฐบาลไทยและอังกฤษถือว่ารัฐทั้งสองเป็นรัฐเอกราช และจะไม่รุกรานรัฐทั้งสอง แต่การปกครองหัวเมืองมลายูของไทยสมัย รัชกาลที่ 3 นี้ไม่ราบรื่นนักเพราะหัวเมืองเหล่านี้พยายามแยกตัวเป็นอิสระอยู่เสมอ โดยเฉพาะหัวเมืองไทรบุรีที่ก่อกบฏถึง 2 ครั้ง (พ.ศ. 2374 และ พ.ศ. 2380) ทำให้หัวเมืองมลายูอื่น ๆ พยายามก่อกบฏด้วย รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องใช้กำลังปราบปราม ซึ่งการปฏิบัติการของไทยในกรณีดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ พ่อค้า และข้าราชการอังกฤษในหัวเมืองมลายูเหล่านี้

4.2 ทางด้านเศรษฐกิจ

รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียถือว่าข้อตกลงของสนธิสัญญาเบอร์นีย์บรรลุเป้าหมายทางการค้าของอังกฤษ และสร้างความเป็น ธรรมแก่พ่อค้าอังกฤษที่เข้ามาค้าขายกับไทย เพราะไม่ต้องผ่านการควบคุมของพระคลังสินค้า และเสียภาษีในอัตราที่แน่นอนเพียง ครั้งเดียว สำหรับเงื่อนไซทางการค้านี้ แม้จะกระทบกระเทือนต่อรายได้ของไทย แต่ก็ไม่ถึงกับทำให้ฐานะการคลังของรัฐเสียดุลย์ จากเอกสารของชาวตะวันตกที่เข้ามาติดต่อค้าขายในสมัยรัชกาลที่ 3 บันทึกไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น ทรง ประกาศยกเลิกการผูกขาดสินค้าหลายชนิดนับตั้งแต่วันที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ เน้นการจัดเก็บภาษีจากกระบวนการผลิตเพื่อ ตลาดผ่านระบบเจ้าภาษีนายอากรแทน เนื่องจากความต้องการสินค้าประเภทนี้มีแนวโน้มขึ้นแทนสินค้าของป่าที่ได้จากส่วย ฉะนั้น การที่รัฐยินยอมทาสัญญากับอังกฤษ นอกจากเป็นเพราะสถานการณ์ทางการเมืองบีบบังคับแล้ว อาจเป็นเพราะเงื่อนไซ ทางการค้าในสนธิสัญญาฉบับนี้สอดคล้องกับนโยบายทางการค้าของไทยขณะนั้น

4.3 ทางด้านสังคม

ผลของการทาสัญญาได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สาคัญในสังคมไทย 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก ผลของสนธิสัญญาดังกล่าวได้มีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจของไทยในสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจริญเติบโตขึ้น กล่าวคือมีการขยายตัวมากขึ้นทั้งด้านการผลิตเชิงอุตสาหกรรมและการค้าภายในประเทศ และต่างประเทศ จึงทำให้มีเงินทุนในการสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดอุสถานต่างๆ ขึ้นมาใหม่ เช่น การปฏิสังขรณ์ วัดราชบูรณะ วัดสระเกศ วัดยานนาวา เป็นต้น การสร้าง วัดราชนันทาราม วัดเฉลิมพระเกียรติ และวัดเทพธิดาราม เป็นต้น

ประการที่สอง จากสถานการณ์ที่ผ่านมาได้ทำให้สังคมไทยเริ่มที่จะตระหนัก และหวั่นเกรงถึงศักยภาพ และอำนาจของชาติตะวันตกมากขึ้น ดังพระราชกระแสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระองค์ทรงตรัสไว้เมื่อใกล้จะเสด็จสวรรคต ดังความว่า “การศึกสงครามข้างญวน ข้างพม่า ก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็แต่พวกฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ ก็เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือ เลื่อมใส ไปทีเดียว” ซึ่งส่งผลทำให้คนไทยได้มีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีการทางการต่างประเทศเสียใหม่ โดยหันมาใช้ยุทธวิธีการ ทางการทูต แทนยุทธวิธีการทางการรบที่มีมาแต่เดิม

5. บทสรุป

อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นความสัมพันธ์ที่ราบรื่นในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ภายใต้ข้อตกลงในสนธิสัญญาเบอร์นี้อย่างไรก็ตาม ในปลายสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศ เมื่อจีนแพ้สงครามฝิ่นแก่อังกฤษ และยอมทาสสนธิสัญญาไม่เสมอภาคอันมีผลบังคับให้จีนยกเลิกการค้าของรัฐผ่านระบบบรรณาการ มาเป็นการค้าเสรีภายใต้เงื่อนไขของอังกฤษ ประกอบกับที่จีนเริ่มประสบปัญหาทางการเมืองภายใน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยในสมัยปลายรัชกาลที่ 3 จึงหยุดชะงักการส่งคณะทูตบรรณาการไปจีนภายหลัง พ.ศ. 2387 จึงทำให้ไทยต้องสูญเสียรายได้จากค่าแบบบรรณาการจากจีน ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไทยต้องกลับมาดำเนินนโยบายการผูกขาดการค้าอีกครั้ง อันเป็นการละเมิดต่อข้อตกลงในสนธิสัญญาเบอร์นี้อย่างชัดเจน จึงเป็นเหตุให้อังกฤษต้องเข้ามาทาข้อตกลงใหม่ ภายใต้สนธิสัญญาเบอร์นี้อย่างจริงจังในเวลาต่อมา

6. เอกสารอ้างอิง

- กิตติ ตันไทย. (2550). **ประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.
- ครอว์ฟอร์ด จอห์น. (2515). **เอกสารครอว์ฟอร์ด**. แปลโดย ไพโรจน์ เกษแมนกิจ. นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี: โรงพิมพ์การศาสนา.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2**. พระนคร: องค์การค้าคุรุสภา.
- _____. (2555). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- เบอร์นี, เฮนรี. (2514). **เอกสารเฮนรี เบอร์นี เล่ม 1**. แปลโดย สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- _____. (2516). **เอกสารเฮนรี เบอร์นี เล่ม 2**. แปลโดย สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- พรทิพา ถาวรสุข. (2533). **ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยไทยกับอังกฤษสมัยรัตนโกสินทร์**. วิทยานิพนธ์ (ร.ม.). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- เวลลา, วอเตอร์ เอฟ. (2514). **แผ่นดินพระนั่งเกล้า**. แปลโดย นิจ ทองโสภิต. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สายจิตต์ เหมินทร์. (2507). **การเลือกรัฐไทรบุรี, กลันตัน, ตรังกานู และปะลิสของไทยให้แก่อังกฤษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- อัมมาร์ สยามวาลา. (2527). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ.2484**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์